

РЕЦЕНЗИЯ

**Докторска дисертация на тема: Психоза в детско-юношеска възраст.
Програма за диагностика, прогностика и интегрирано обучение**

Докторант: Веселен Янков Веселинов

Научен ръководител проф. д.пс.н. Румяна Крумова Пешева

Изготвил рецензията: доц. Павлина Петкова, дм

Дисертационната тема на Веселинов е в нетрадиционната и сложна пресечната точка на детската психиатрия и клинична психология. Тази тема няма еднопосочна дискусия, бих казала тя е спор между специалистите с различни специалности от много години и до сега. Разнопосочни остават както диагностичните критерии, така и позициите за медикаментозна терапия и психологични въздействия. Точно в това противоречиво професионално пространство докторантът има смелостта да предложи свой модел на оценка и психологично консултиране, с надеждата да донесе прагматична полза в психологична оценка на психозата в детска възраст и консултирането. От своя добър професионален практически опит и теоретични знания, той смело, но с разумни аргументи конструира научното си изследване, в което предлага качествен анализ върху конкретни случаи от своята практика, базиран върху опита на клиничните психолози и психиатри у нас и в чужбина.

Дисертацията е разработена на 153 страници, цитирани са 88 актуални заглавия на български и западни езици, приложения, направени са три публикации в научни издания.

При въвеждащата част в дисертацията с теоретичен обзор и структурирана постановка за целта и етапите на научното изследване, той умело прави обобщение на световния опит на психолози и психиатри специалистите за: ниската честота на детската психоза, вкл. шизофрения, за комплицираното поставяне на диагнозата при неизяснена методология, за поредицата стигми и неприемливи медицински и психологични позиции; за ограниченията настъпващи след тежката диагноза, за риска в интензивните терапевтични интервенции, да се блокира генетичния потенциал на подрастващите за възстановяване, но и високия риск от ранна инвалидизация

и настъпване на дефект в развитието, ако не се лекуват. Докторантът мотивирано и отстоява, че задълбочените анализи на случаи предлага възможността за генериране на разсъждения и конструиране на терапевтичен психологичен подход с проверка на заложените хипотези, бърза промяна на терапията при необходимост, осмисляне на новите теории и практически иновации. Още в тази част много добре са описани стъпките и обхвата на научното изследване при конкретните казуси: обща формулировка на проблема, анамнестични сведения (преморбидно, фамилно и социално функциониране), картина на болестта, данни от изследване развитието на когнитивни функции, респективно отпадането на вече придобити знания и възможности при някои от децата, уникални особености, снимков материал и интерпретация на лично творчество, фиксирана е професионалната намеса и последвалите от нея резултати, изводи и дискусия. Планирано е системно да се изложи и анализира историята и проявленията на заболяването, в семейната система, училището, приятелския кръг; извеждане на прогностичните маркери и конструиране на психологичната подкрепа, мотивирана от единен психотерапевтичен план

В отличния литературен обзор върху теоретични и изследователски анализи за психозите при деца и юноши, Веселинов систематизира фундаменталните нозологични открития от психолози, психиатри и психотерапевти. Специален акцент е направен върху приносът на психодинамичното направление дало най-сериозните анализи на взаимовръзката майка-дете, ранни детски психотравми, токсична социална среда и въздействия, които могат да разстроят толкова сериозно ранното детско психично развитие, че да се разгърне психоза. Поредицата от великолепно систематизирани психоаналитични интерпретации за детската психоза е изключително подробна, с важни детайли на специфична психоаналитична интерпретация за взаимовръзката несъзнавано и травмите в него към психичното развитие на детето, с проникването на деструктивната фантазия и разрушаване на границите към съзнаваното, с индуцираното налудно разстройство, или дезорганизацията до налудност в семейните отношения; с патологичната съзависимост и дисфункционалност, с нарцистичната ранна травма и невроза, последвана от замяна на реалния свят с фантазъм, който може да се разгърне до неразбираемост и отразява провалът на социализацията на детето. В отделна подчаст е даден проносът на българската психиатрия, където има много оригинални анализи за детската

процесна психоза, патологията на взаимодействие на макро и микроневронално равнище, систематизация на абнормности като белези на шизофрения. В отделна подчаст е представена отново с подробности разнообразието, детайлите и различията в клиничната на детската психоза, смесването на инфантилизма характерен за детската възраст с патологията. Определено препоръчвам на докторантът да изготви една студия по тази тема, която ще подпомогне материалите за обучение на магистри и специализанти.

Втората глава представя организацията на емпиричното изследване. Целта на дисертацията е амбициозна, но добре структурирана и съразмерна на клинично-психологичният опит на Веселинов и много добрата му теоретична подготовка за световният опит на работа с подрастващи с психози. Задачите и трите хипотези са добре структурирани, методологията е удачно изградена за проследяваща оценка спрямо индивидуалното протичане на психозата, съчетаващо много фактори на личностова предиспозиция, биологичен потенциал на мозъка, социални въздействия и психологично консултиране при подрастващите. Избран е съвременният подход на „case study”, където да се проследи при всеки конкретен случай взаимодействието между индивид и среда, основните причини довели до заболяването, симптомите и психологичната работа, с последвалите резултати.

Третата глава представя конкретните случаи, с които Веселинов е работил и проследявал, като конкретните описания са систематизирани в еднотипни последователни стъпки на представяне на данните за: терапевтична заявка, ранна история на развитие, семейни взаимоотношения, взаимовръзка с родителите, развитие на интелект, емоции и умения за комуникация, преживени значими психотравми, които са блокирали или неблагоприятно повлияли развитието, поведение и ангажираност с обсъжданите теми по време на психотерапията, комуникация и динамика на емоционалния процес и взаимовръзка терапевт-дете, участие и постижения в учебния процес, взаимовръзка с връстниците. Непрекъснато има описания на поведението, експресията, словесните изказвания, емоционални реакции и поведение, които дават конкретната престава за поведението и психотичните симптоми при всяко дете. Паралелно с тях са направени интерпретации за спецификата на индивидуалното проявление и тестови изследвания за когнитивните процеси, интелект, емоции, психопатологични нарушения в мисленето и специфична психотична продукция. Описани са и конкретните психологични задачи и занимания по време на терапевтичните сесии,

проследена е динамиката на личностовото развитие, комуникация с родители, връстници и авторитети. Направена е клинично-психологична интерпретация на много компоненти от психотичната продукция, взаимовръзка между елементи от нормално протичащи психични процеси и болестните им нарушения. Специални поздравления заслужава докторантът в интерпретациите за възникването, механизмите и взаимовръзките между патологичните симптоми и емоциите, мислите и действията, кореспондиращи с нормалното развитие, затова как патологията често е възникнала в травматичното преживяване на реално събитие и се е болестно разгърнала, поради интензивното негативно, болезнено емоционално преживяване, което изкривява възприятието, мисловната интерпретация и е опит да се преживее травматичната, непоносима болезненост, а налудния свят се превръща във аутистичното фантазмено пространство на „илюзорно спасение“. В тази част на дисертацията докторантът заслужава висока оценка и поздравления за изградения професионален клинично-психологичен опит на диагностична интерпретация и формулиране на психотерапевтични задачи и подкрепа за реорганизация извън патологията. В описаните случаи ясно личи чудесният терапевтичен стил на докторанта, съчетаващ емоционална топлина и подкрепа към страдащото дете с психоза, съразмерно и разбиращо откликване и насочване на преживявания и поведението му към преодоляване на страданието. От друга страна личи неговите психотерапевтични умения да преформулира налудните елементи в преживяванията и да ги свърже с реалността, така, че поведението на детето стъпка по стъпка социализира, то да започне да общува и да затихне експресията на патологичните мисли, емоции и фантазии. Много удачно в интерпретациите са направени психоаналитични хипотези, които са съразмерни на симптомите, емоциите и поведението на детето с психоза, които стават добра основа за конструирания на психологични задачи в терапевтичните сесии. Изключително добра оценка заслужава и професионалното разбиране на взаимодействието между медикаментите, с риска който те носят да спрат психозата, но да блокират психичното развитие, дори риска да провокират регреса на негативната болестна симптоматика и психологичните задачи, които трябва да са дозирано организирани, така че да не повишават психичното напрежение и да не провокират психозата, но да поддържат развитието. Сложно, деликатно, винаги индивидуално е протичащо въздействието, което изисква много прецизна, системна диагностична оценка и промяна на психологичното въздействие. В описанията на всички случаи Веселинов убеждава, че е развил

това умение и има изследователският, научно подпльтен професионален усет да следи динамичната промяна на психотичното състояние при подрастващите и да отговори с навременна психотерапевтична реакция! Умение да поддържа добра професионална комуникация в екипа с лекарите и родителите. Умение да изготвя програма за ежедневието на болният пациент, да го обсъжда, договаря на стъпки и поетапно във времето да го осъществяват. Отново заслужено поздравление!

В подчаст на резултати и дискусия Веселинов обобщава, с много добро чувство за професионална скромност към постигнатото в научното изследване. Той дава акцент върху професионално прагматичния план да се повиши вероятността на една добра диагностична хипотеза и от там прогнозата към бъдещето. Но за стабилизиране на тези критерии докторантът ясно заявява, че са необходими още голям брой изследвания в продължение на много години! Макар и малко на брой, проследените и анализирани случай в дълбочината и взаимодействието на много фактори има своята сериозна научна и практическа стойност. Така докторантът извежда няколко важни критерия на прогностична оценка, които съпоставя с досегашният опит на професионалистите у нас и в други страни, съпоставя своите резултати от качествения анализ с изводите от статистически проучвания в отделни аспекти на детската шизофрения. Много добре докторантът описва сложните преживявания на подрастващите пациенти, проявленията на стигматизирането при разпознаване на психозата, и необходимостта да се работи със заобикалящите хора, включително педагозите от училища за тяхната толерантност и подкрепа.

В последната част Веселинов представя структурирана програма за диагностика, прогностика и интегрирано обучение при психоза в детско-юношеска възраст. Програмата има няколко части:

- встъпителна за планирана оценка: процесни характеристики, средства за придобиване и анализ на данни
- прогностична дейност: критерии за добра и лоша прогноза;
- психологично подпомагане на интегрираното обучение: методи, прийоми, изисквания към психолога, изисквания към екипа
- модифициращи процеса фактори: благоприятстващи и утежняващи подкрепата

- индикатори за резултатност: социални, емоционално-волени; когнитивни
- лонгитудно наблюдение: отправни точни, цел и задачи, роля на екипа

Тези програма е много добър практически инструмент, който може да подпомага професионалистите за диагностичната оценка на подрастващия, родителите и поведението на учителите, както и концентрирано извеждане на основните индивидуални потребности и специфични фактори. На втори план програмата подпомага как да се изведат и структурират водещите синдроми на заболяването, сравнителна съпоставка с други заболявания или коморбидност, критерии за добра или лоша прогноза. Особена ценност има частта за уменията, методите и приомите, които ще прилага психолога, включващи изисквания към поведението му, което да не провокира патологията, а гъвкаво да подпомага комуникацията и формирането на умения, с които подрастващите да се адаптира възможно най-добре, спрямо техния потенциал, в социалната реалност. Полезна е частта, която подпомага професионалиста да отчита кои обстоятелства имат благоприятстваща подкрепа и кои утежняваща. В последната част много добре са структурирани индикаторите на резултатност в трите основни сфери: социалните, емоционално-волевите и когнитивни.

В заключителната част на дисертацията Веселинов определя ограниченията на научното изследване и планиране на бъдещи проучвания. Той определя пет основни приноса, които са съразмерни на постигнатите анализи и интерпретации в дисертацията и имат насоченост предимно към диагностиката и терапевтична практика.

Препоръки: Нямам критични бележки по същество. Предлагам в бъдеще докторантът да напише Практическо ръководство за работа с програмите, което ще бъде изключително улесняващо за професионалистите, така че те да провеждат психологичното консултиране по единни критерии, извадени научно.

В заключение считам, че дисертацията на Веселин Веселинов е отговаря на високите критерии за докторска научна разработка и отразява неговите сериозни професионални умения, формирани годности

**за качествени научни анализи и работа в мултидисциплинарен екип.
Предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват за
присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Веселин
Янков Веселинов !**

14.03.2022

София

Изготвил рецензията:

доц. П. Петкова